

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

СПЕЦІАЛЬНИЙ КУРС

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ВИКОНАВСТВА НА ТРУБІ

**Методична розробка за тематикою творчого мистецького проєкту
“Труба в дзеркалі стилів творчості XX-XXI сторіччя”**

Автор: Дмитриченко Артем Володимирович

Творчий керівник:

Чуриков Віктор Васильович,

заслужений діяч мистецтв України, професор

Науковий консультант:

Ніколаєвська Юлія Вікторівна,

доктор мистецтвознавства, професор

Харків – 2025

Анотація. Спецкурс спрямований на здобуття системних знань та теоретичних уявлень про історичний розвиток, теоретично-стильові засади та спектр виконавських прийомів гри на трубі. Учасники курсу вивчатимуть основні засади історичних періодів еволюції труби, жанрово - стильові та технічні аспекти інструменту, новітні виконавські і художні прийоми гри на трубі. Цей спецкурс дозволить студентам не лише отримати ґрунтовні знання щодо трубного мистецтва, але й застосувати їх на практиці, формуючи власний виконавський стиль та творчий підхід.

Курс розрахований на здобувачів I-II освітньо-професійного рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво». Тривалість курсу – 1 семестр.

Мета спецкурсу – систематизувати знання та вміння щодо історичних, теоретичних та виконавських парадигм трубного мистецтва, підготувати музиканта-трубача до активної творчої діяльності в умовах сучасного мистецького простору.

Після проходження курсу здобувачі повинні **знати**:

- Основи історичного розвитку труби від стародавніх часів до XXI століття.

- Творчість ключових композиторів та виконавців, які сприяли формуванню нових жанрових тенденцій.

- Новітні технології та підходи у виконавстві сучасної музики для труби.

- Основні стилістичні та жанрові тенденції для труби в сучасній музиці.

Після проходження курсу здобувачі повинні **вміти**:

- Орієнтуватись в історичних особливостях розвитку труби, володіти теоретичними, технічними, виконавськими і художніми прийомами гри на трубі.

- Аналізувати сучасні твори для труби, визначати їх жанрово-стильові особливості.

- Відповідно інтерпретувати музичні твори, враховуючи сучасні стилістичні тенденції.

- Використовувати сучасні техніки гри на трубі, адаптуючи їх до вимог сучасної музики.

- Застосовувати знання новітніх комунікаційних форматів для представлення своєї виконавської майстерності.

- Здійснювати творчий пошук та самореалізацію через індивідуальне трактування сучасних музичних творів.

Зміст спецкурсу (перелік тем)

ТЕМА 1: Історичний розвиток труби

1.1. Критерії періодизації історії розвитку труби

- технічно-акустичні та художньо-виразові особливості розвитку труби в різні епохи

- розвиток мистецтва гри на трубі в руслі загального процесу розвитку виконавства

1.2. Стародавні часи. Виникнення пращурів мідних духових інструментів

- Історія появи найдавніших духових інструментів
- Еволюція прадавніх родичів труби

1.3. Середньовічна труба

- Поширення гри на трубі в середні віки
- Вдосконалення та різновиди середньовічних труб

1.4. Труба в епоху бароко

- Сольна та оркестрова труба в епоху бароко
- Золоте століття натуральної труби

1.5. Труба в класицизмі

- Труба в симфонічній музиці доби віденського класицизму
- Виникнення хроматичної труби

1.6. Труба на рубежі XIX-XX ст.

- Розвиток конструкції труби
- Застосування труб різного строю

1.7. Труба в сучасній музиці XX-XXI ст.

- Розвиток сольних та оркестрових можливостей труби
- Поширення та використання труби в різних стилях та напрямках

1.8. Різновиди труб

- Розширення конструкцій та тембрів труби
- Широке застосування сімейства труб

1.9. Будова труби

- Механізм труби та матеріали виготовлення
- Роль світових виробників у вдосконаленні сучасної труби

1.10. Закономірності історичного розвитку труби

- Історичний шлях від рогів до розмаїття сучасних труб
- Еволюція труби від простих сигналів до вершин виконавської

майстерності

Тема 2: Теоретичні аспекти: жанрово-стильова парадигма

2.1. Труба і бароко

- Труба – як відображення витонченості та урочистості
- Придворне та військове трубне мистецтво

2.2. Класична музика та труба

- Розвиток мистецтва гри на трубі в контексті класичної музики
- Класичний репертуар труби в золоте століття сольної труби

2.3. Труба в романтичний період

- Труба в розмаїтті жанрів романтизму
- Ансамблева і оркестрова труба в епоху романтизму

2.4. Джазовий стиль труби XX ст.

- Роль труби в джазовій музиці
- Трубачі, які врятували джаз

2.5. Жанр сонати для труби

- Вираження технічних можливостей труби
- Досягнення майстерності, смаку і стилю

2.6. Концерт для труби

- Провідне місце жанру концерту в репертуарі сучасного трубача
- Огляд провідних трубних концертів

2.7. Мініатюри для труби

- Огляд інструментальних мініатюр
- Багатство труби в малих виконавських формах

2.8. Віртуозність труби.

- Розвиток і використання технічного арсеналу труби
- Кантиленне звучання труби

2.9. Труба – як сольний інструмент

- Різноманіття і яскравість сольного виконавства на трубі
- Оркестрове та ансамблеве звучання труби

2.10. Семантичні функції труби, тембри труби

- Особливості трубної семантики
- Тембральні властивості труби

Тема 3: Виконавство та інтерпретація

3.1. Статична енергія у виконавстві на трубі.

- Робота без руху виконавського апарату
- Стабілізація та організація м'язів

3.2. Початок звуку.

- Способи звуковидобування
- Нові підходи до фразування та артикуляції на трубі

3.3. Координація видиху та м'язів

- Постановка системи “вдих-видих”
- Робота м'язів амбушуру надмундштучної і підмундштучної зони

3.4. Еластичність губного апарату

- Проблеми еластичності та їх усунення
- Розвиток еластичності губ

3.5. Взаємодія чинників видиху

- Роль частин видиху в загальній дихальній системі
- Розвиток регістрів

3.6. Чвертьтонова техніка

- Контроль за найменшою зміною тону
- Різновиди губних трелей

3.7. Видатні світові трубачі XX ст.

- Біографії та творчий шлях видатних світових трубачів XX ст.
- Вплив на розвиток музичних напрямків XX ст.

3.8. Видатні світові трубачі XXI ст.

- Біографії та творчий шлях видатних світових трубачів XXI ст.
- Вклад в загальну музичну світову культуру

3.9. Видатні українські трубачі ХХ ст.

- Біографії та творчий шлях видатних українських трубачів ХХ ст.
- Роль в розвитку української трубної школи

3.10. Видатні українські трубачі ХХІ ст.

- Біографії та творчий шлях видатних українських трубачів ХХІ ст.
- Сучасні інноваційні підходи до виконавства на трубі

Форми навчання:

- теоретичне лекційне навчання: детальне вивчення жанрово-стильових особливостей трубного мистецтва;
- самостійна робота: аналітична робота з музичними творами.

Питання для самостійної роботи:

- Аналіз ключових творів композиторів для труби.
- Порівняння різних інтерпретацій творів для труби.
- Дослідження новітніх технік гри на трубі.

Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю:

- Які основні стилістичні напрями характерні для трубної музики ХХ-ХХІ століття?
- Як сучасні композитори змінюють підхід до гри на трубі?
- Які нові форми комунікації з'явилися у виконавському мистецтві гри на трубі?

Нотні матеріали для аналізу та виконання:

- С. Bolling – Toot Suite for Trumpet and Jazz Piano
- E. Ewazen – Sonata for Trumpet and Piano
- Є. Станкович – Концерт-рапсодія для труби
- A. Plog – Postcards
- M. Arnold – Fantasy for Trumpet
- A. Vizzutti – Cascades
- W. Marsalis – Buddy Bolden's Blues

Рекомендована література

1. Богданов, В. (2000). Історія духового музичного мистецтва України. Харків: Основа. 288 с.
2. Вакалюк, П. (2012). Українські художньо-дидактичний репертуар для труби. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Мистецтвознавство. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка. № 1.
3. Вар'янюк, О. І. (2009). Європейська соната для труби: історія, теорія, виконавство. (Автореф. дис. ...канд. мист. : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво»). Львів.
4. Гишка, І. С. (2010). Звукоутворення як важлива складова технічної досконалості трубача (історія, теорія, методика, практика): Монографія. Львів: АСВ. 183 с.

5. Посвалюк, В.Т. (2006). Історія виконавства на трубі в Україні: Посібник. К.: КНУКіМ. 368 с.
10. Посвалюк, В. Т. (2001). Київська школа виконавства на трубі : історичні та методичні аспекти (Автореф. дис. ...канд. мист. : 17. 00. 03 – Музичне мистецтво). Київ. 22 с.
11. McGregor Rob Roy (1992). Audition and Performance for Trumpet; Orchestral Literature Studies. *Balquhadder Music*. Vol. 4.
18. Sachs C. (1975). Historia instrumentów muzycznych Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 556 s.
19. Sarkissian M. (2001). Trumpet. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Second Edition vol. 25, edited by Stanley Sadie. Massachusetts, USA. Macmillan Publishers Limited.
20. Tarr E.H. (1999). The Art of Baroque Trumpet Playing. Mainz: Schott Music Int. Gmb & Co. KG. Vol. I.